

Reményi Andrea

HATALOM -- INTERAKCIÓ
A hatalom létrehozása a beszélt nyelvi interakcióban

Az interakciót vizsgáló szociolingvisztika alapvető kérdése, hogy társas világunkat (például a hatalmat, az identitást, az érzelmeket, a szervezeteket) hogyan hozzuk létre a beszélt nyelvi gyakorlatok során. Az előadásban három, a hatalom alakulását elemző ilyen vizsgálatot mutatok be, kétféle elemzési módszerrel: egyrészt a videó- és magnó-felvételek és ezek szöveg-, intonáció- és szekvencialitás-hú átiratának interakciós elemzését (1-2), ill. az interakcióból kiragadott, előre kiválasztott változók vizsgálatát (3). Mindháromban intézményes interakciót vizsgálok.

A verbális eszközök azért interaktív természetűek, mert elvileg az interakcióban résztvevő mindkét félnek van lehetősége egyezkedésre a kapcsolat definícióját illetően, tehát a kommunikáló felek együtt döntenek el, hogy státuszuk egymáshoz képest hogyan rendeződik. Ilyen eszközök például a beszédaktusok (egyvetértés, nézeteltérés, cáfolat stb.), a konverzáció temporális jegyei (a beszédlépés [*turn*] hossza, a szó átadása, együtt elhangzó beszéd, a témaváltás/félbeszakítás joga, a hezitáció stb.) vagy a megszólítás.

1. A szervezetek döntéshozatali megbeszélései (az értekezletek) a hatalom létrejötte vizsgálatának értékes forrásai. Az előadás egyrészt ilyeneket, pontosabban pártvezetőségi értekezleteket elemez: az MSZMP Politikai Bizottságának (PB) 1980-1989 között a jegyzőkönyvkészítés kedvéért magnóra vett kéthetenkénti értekezletei longitudinális elemzést tesznek lehetővé annak vizsgálatára, hogy az egyes tagok hatalma ill. a köztük lévő hatalmi viszonyok hogyan jönnek létre, erősödnek, gyengülnek, kérdőjeleződnek meg a nyelvi, interakciós és diskurzuseszközök segítségével (és az informális hatalomban így végbemenő változások hogyan váltódnak át a pártban elfoglalt formális hatalmi pozícióvá). A projekt három fókuszja jelenleg a következő: a hatalom és a személyre való utalás viszonya, a hatalom és a beszédlépés-allokáció viszonya, és a PB identitásának konstrukciója, melyeket két nagy horderejű napirendi pont elemzésével mutatok be: az első új párt színrelépése (1988. január 28-i ülés), és az összeomlás előtti utolsó nagy esemény, a pártkonferencia előkészítése (1988. május 17-i ülés).

2. A mediatizált argumentáció vizsgálatára a 2002-es országgyűlési és önkormányzati választási kampányok finisében, többféle "hangszerelésben" előadott kampányvitát elemzek: a Kovács-Pokorni (április 4.), a Medgyessy-Orbán (április 5.), a pártelnökök TV2-beli (április 5.) és a főpolgármester-jelöltek utolsó (október 18.) vitáját. Rámutatok a beszélgetés szerveződésével kapcsolatos néhány olyan interakciós jelenségre, melyeknek a résztvevő felek azzal, hogy vissza-visszatérően vita tárgyává teszik őket, maguk is jelentőséget tulajdonítanak.

3. A harmadik vizsgálatban egy előre kiemelt változócsoporthoz, a megszólítási rendszert (az igéken kódolt (tegezés-magázás: 'T/V'), a főnévi és a névmási megszólítást) vizsgáltam három munkahelyi csoportban: egy kórházi osztályon, egy vállalat két osztályán és egy egyetemi tanszéken. Az előadásban azt mutatom be, hogy az egyes munkahelyeken a hatalom (mal közvetlenül összefüggő változók)nak milyen szerepük van a tegezés-magázás közti választásban.